مرور

از سقراط تا پوپر

• سال ۲۰۰۱ براین مگی کتابی مفصل و مصور درباره «سرگذشت فلسفه» منتشر کرد. این کتاب اثری مقدماتی و خوش‌خوان در تاریخ فلسفه از یونان باستان تا فلسفه معاصر است. این کتاب با دو ترجمه مختلف (حسن کامشاد در نشر نی و مانی صالحی‌علامه در نشر کتاب آمه) منتشر شده است. مگی در این کتاب ۲۵۰۰ سال فلسفه غرب را، از یونان باستان تا اندیشمندان جدید در قرن بیستم، از پیش‌سقراطیان تا پوپر پی می‌گیرد. از نظر مگی فلسفه، تردید و پرسش درباره مسائل بنیادینی است که در حالت عادی خیلی ساده و بدیهی به نظر می‌رسند. زندگی روزمره اغلب ما آکنده از اموری است که ذهن‌مان را مشغول می‌کند؛ سؤالاتی مانند «هستی چیست؟» و «آیا وجود خدا را می‌توان ثابت کرد؟». مگی در درآمدی با عنوان «دعوت به فلسفه» هدف اصلی کتاب را پاسخ به این پرسش‌های کلی می‌داند. سرگذشت فلسفه اثری سرشار از بحث‌های جذاب فلسفی است. این کتاب مباحث اصلی فلسفه را شرح می‌دهد، پرسش‌های مهم فلسفی را به‌دقت بررسی می‌کند و به تحلیل آثار عمده فیلسوفان بزرگ می‌پردازد. کتاب مصور است و علاوه بر بحث‌های فلسفی، روایت‌های داستانی را همراه با تصاویر بازگو می‌کند که باعث جذابیت برای خواننده عام و آشنایی بیشتر او با مفاهیم فلسفی می‌شود. در کتاب بیش از ۵۰۰ تصویر از مجسمه‌ها و نقاشی‌های هنرمندان درباره فیلسوفان و مضامین فلسفی آمده است. مگی ضمن پرداختن به اندیشه هر فیلسوف و در حین بحث درباره مکاتب مختلف این آثار هنری را نشان و متناسب با آن توضیحی مختصر ارائه می‌دهد مثلا مجسمه «انسان متفکر» اثر اوگوست رودن (۱۸۸۰) در اولین صفحات کتاب آمده است. مگی عریان‌بودن مجسمه انسان متفکر را که عمیقا به فکر فرو رفته نمایانگر آن می‌داند که انسان حیوانی استثنایی و مشخصا اندیشمند و خودآگاه است و این واقعیتی بنیادین در وضعیت انسانی است. «خدای قدیم‌الایام» اثر ویلیام بلیک (۱۷۹۴)، تابلو نقاشی «مکتب آتن» اثر رافائل (۱۵۱۱) و نقاشی «مرگ سقراط» اثر ژاک لویی داوید (۱۷۸۷) از دیگر آثار هنری هستند که تصویرشان در کتاب آمده است. در کنار این تصاویر، کلمات قصار فلاسفه و متفکران نقش بسته است؛ جملاتی مانند: «فلسفه از شگفتی و حیرت آغاز می‌شود» (افلاطون)، «کار اصلی فلسفه ارائه قواعد نیست بلکه تحلیل احکام خاصی است که عقل مشترک صادر می‌کند» (کانت)، «کسی که ریاضی نداند اجازه ورود به اینجا ندارد» (افلاطون) و غیره. اولین فیلسوفی که در

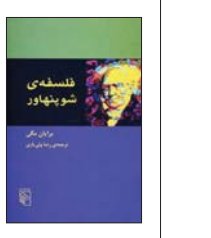

سرگذشت فلسفه

براین مگی

ترجمه: حسن کامشاد

ناشر: نی

چاپ اول: ۱۳۸۶

کتاب بررسی شده تالس است. او اولین فیلسوفی بود که بیش از همه سعی کرد به این پرسش پاسخ دهد که «جهان از چه ساخته شده است؟» و در ادامه شاگردانش به ادامه راه او پرداختند. مگی خود در پایان کتاب می‌گوید که در این اثر فقط درباره فیلسوفانی سخن گفته شده است که اهمیت و جذابیت ماندگار افکارشان ثابت شده؛ کسانی که برخلاف سایرین بیشترین تأثیر و نفوذ آنها بعد از مرگ‌شان پدیدار شده است. مگی در روایت فلسفه باستان زمینه اسطوره‌ای تفکر پیش‌سقراطی و چگونگی عبور فلاسفه یونانی از جهان اسطوره به فلسفه را تشریح می‌کند. به نظر مگی، چرخش فلسفه سقراطی از جهان‌شناسی به انسان‌شناسی نکته مهم در فهم ماهیت فلسفه پس از سقراط است. کتاب ۹ فصل دارد و در هر فصل هم سیر تاریخی دوره‌ای فلسفی را به ترتیب زمانی بررسی می‌کند و هم به اندیشمندان آن دوره می‌پردازد و هم آرای آنها را به صورت مختصر شرح می‌دهد. عناوین فصل‌های کتاب عبارت‌اند از: ۱) یونانیان و دنیایشان؛ ۲) مسیحیت و فلسفه؛ ۳) آغاز علوم جدید؛ ۴) عقل‌گرایان بزرگ؛ ۵) تجربه‌گرایان بزرگ؛ ۶) اندیشمندان انقلابی فرانسه؛ ۷) قرن زرین فلسفه آلمان؛ ۸) دموکراسی و فلسفه؛ ۹) فلسفه در قرن بیستم. در این کتاب مگی ضمن پرداختن به روند سیر فکر فلسفی در چهار دوره یونان و روم، قرون وسطی، دوره جدید و دوره معاصر، به ارتباط فلسفه با تاریخ، سیاست، دین، ادبیات و هنر غرب نیز پرداخته است، مثلا تنش‌های بین علم جدید و کلیسا در دوران رنسانس و تأثیر آن بر فلسفه دکارت و سپس هگل یا رابطه متقابل مسیحیت و فلسفه یونان و تأثیر آن بر فلسفه هزارساله قرون وسطی را در همین چارچوب بررسی می‌کند. همچنین فصل ششم به اندیشمندان انقلابی فرانسه یعنی ولتر، دیدرو و روسو اختصاص دارد که بسیاری از مفاهیم دوران مدرن از جمله آزادی، قرارداد اجتماعی و جامعه مدنی را مطرح کردند. نکته جالب درباره کتاب «سرگذشت فلسفه» رویکردی روزمره به فلسفه است. مگی سعی می‌کند در این اثر بیشتر به بیان و توضیح اندیشه‌هایی از فیلسوفان بپردازد که در زندگی روزمره به کار می‌آید. او در مقدمه توضیح می‌دهد که به این طریق سعی دارد فلسفه را وارد زندگی افراد کند و افراد را به اندیشیدن وادار کند. در فصل پایانی سرگذشت فلسفه، مگی به آینده فلسفه می‌پردازد و پیش‌بینی می‌کند هر چند چهره‌های جدیدی با آرا و عقاید جدید ظهور خواهند کرد اما بیشتر شاهد تأثیر و بازخورد کامل افکار و عقاید شخصیت‌هایی خواهیم بود که درگذشته‌اند.

برای مگی، فیلسوف بریتانیایی، در ۸۹سالگی درگذشت

فلسفه روی صفحه تلویزیون

گروه اندیشه: براین مگی، روزنامه‌نگار فلسفی و سیاستمدار بریتانیایی، هفته پیش در ۸۹سالگی درگذشت. مگی از پرآوازه‌ترین نویسندگان و شارحان فلسفه بود و مرگ او انعکاس وسیعی در رسانه‌های جهان داشت. شهرت مگی به خاطر آثار و شرح‌های آسان‌فهمی بود که او از فلاسفه مختلف در نوشته‌های خود و برنامه‌های تلویزیونی ارائه می‌داد و بدین طریق تلاش می‌کرد فلسفه را از صحن محافل دانشگاهی و حلقه‌های تخصصی به فضای عمومی و به میان مردم کوچه و بازار ببرد. مگی متولد ۱۲ آوریل ۱۹۳۰ در لندن بود. در جوانی در آکسفورد تحصیل کرد و از آن دانشگاه، هم در رشته تاریخ و هم در فلسفه و علوم سیاسی و اقتصاد فارغ‌التحصیل شد. مدتی در دانشگاه ییل در آمریکا درس داد. سپس به طور مستقل به نویسندگی پرداخت. در ۱۹۷۵ به جهان دانشگاهی بازگشت و در آکسفورد آغاز به تدریس کرد و به عضویت هیئت علمی کالج ال سولز در همان دانشگاه برگزیده شد. در سراسر این سال‌ها در رادیو و تلویزیون برنامه‌های علمی و فلسفی داشت و در روزنامه‌های بزرگ، از جمله تایمز و گاردین پیوسته مقاله داشت و تماس خود را در عین حال با رویدادها و تحولات دنیا حفظ می‌کرد. او از سال ۱۹۷۴ تا ۱۹۸۳ نماینده پشت‌نشین پارلمان بریتانیا بود. او در آن زمان عضو حزب کارگر بود اما بعدها از این حزب جدا شد. او از دوران نمایندگی خود به عنوان بیهوده‌ترین دوران زندگی‌اش یاد می‌کرد. مگی از ۱۹۸۴ پژوهشگر ارشد در تاریخ عقاید در دانشگاه لندن بود و همچنان به تألیف کتاب‌های سودمند و اشاعه افکار فلسفی ادامه داد. کتاب‌های متعدد او - از جمله «فلسفه امروز بریتانیا»، «پوپر»، «بزرگان جهان اندیشه» و «فلسفه شوپنهاور» - تاکنون به بیست زبان ترجمه شده است. او در طول عمر حرفه‌ای خود نزدیک به سی کتاب منتشر کرد. رادیکالیسم جدید (۱۹۶۳)، انقلاب دموکراتیک (۱۹۶۴)، فلسفه و جهان واقعی؛ مقدمه‌ای به کارل پوپر (۱۹۸۵)، اعترافات یک فیلسوف (۱۹۹۷)، گفتگوی فلسفی (۲۰۰۱) و پرسش‌های غایی (۲۰۱۶) از این جمله‌اند. مگی برای مخاطبان فارسی‌زبان نیز چهره شناخته‌شده‌ای است. در ایران نخستین‌بار منوچهر بزرگمهر کتاب «پوپر» او را در سال ۱۳۵۹ به فارسی ترجمه کرد، اما شهرت او در زبان فارسی به ترجمه خواندنی عزت‌الله فولادوند از «فلاسفه بزرگ» برمی‌گردد که در سال ۱۳۷۲ منتشر شد. آثار مگی در زبان فارسی عبارتند از:

پوپر، ترجمه منوچهر بزرگمهر، نشر خوارزمی، ۱۳۵۹

فلاسفه بزرگ، آشنایی با فلسفه غرب، ترجمه عزت‌الله فولادوند، نشر خوارزمی، ۱۳۷۲

مردان اندیشه، پدیدآورندگان فلسفه معاصر، ترجمه عزت‌الله فولادوند، نشر طرح نو، ۱۳۷۴

سرگذشت فلسفه، ترجمه حسن کامشاد، نشر نی، ۱۳۸۶ (ترجمه دیگری از این کتاب با نام داستان فلسفه، ترجمه مانی صالحی‌علامه، توسط نشر کتاب آمه در سال ۱۳۸۸ منتشر شده است.)

فلسفه نوین بریتانیا، ترجمه ابوالفضل رجبی، نشر نقش جهان، ۱۳۹۲

فلسفه شوپنهاور، ترجمه رضا ولی‌یاری، نشر مرکز، ۱۳۹۳

رمان «مواجهه با مرگ»، ترجمه مجتبی عبدالله‌نژاد، نشر نو، ۱۳۹۷

مگی فیلسوفی بود عاشق موسیقی و تئاتر و به عنوان منتقد موسیقی در نشریات مطلب می‌نوشت. سال‌ها پیش رامین جهانبگلو مصاحبه‌ای با او انجام داد که در آن مگی درباره مسائل مختلفی صحبت کرد، از دوران کودکی و خاطراتش از جنگ جهانی اول تا علاقه به سوسیالیسم و موسیقی واگنر (که حاصل آن چند کتاب درباره واگنر بود: نمودهای واگنر (۱۹۶۸)، واگنر و فلسفه (۲۰۰۰)، صدای ساز تریستان: واگنر و فلسفه (۲۰۰۱)). او در پاسخ به آخرین سؤال این مصاحبه، «اگر دوباره به دنیا می‌آمدید، آیا باز هم یک فیلسوف می‌شدید»، گفت: «اگر می‌توانستیم خودمان انتخاب کنیم آهنگساز می‌شدم، یک آهنگساز موفق و خوب. معلوم است دلم نمی‌خواست آهنگساز بدی شوم. موسیقی همیشه شوق و عشق حقیقی من بوده است و ضمنا موضوع دیگری که باید بگویم و به همه حرف‌هایی که تا به حال زده‌ایم مربوط است، این است که فکر می‌کنم - با احترام زیاد - هنر تأثیر بیشتری از استدلال دارد. بدین معنا که در بسیاری از مواقع هنر بسیار مؤثرتر و عمیق‌تر از فلسفه است و خواسته و اشتیاق من همیشه موسیقی بوده نه فلسفه. پس اگر می‌توانستم قریحه و استعدادم را انتخاب کنم، یک آهنگساز خوب می‌شدم. چند بار سعی کردم آهنگ بسازم و چیزی که فهمیدم این بود که آهنگساز خوبی نیستم. پس ترجیح دادم به جای کاری که آرزوی انجامش را داشتم، کاری را انجام دهم که می‌توانم».

مردان اندیشه

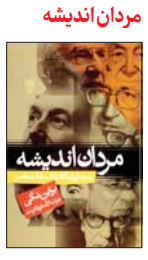

براین مگی علاوه بر نویسندگی به مصاحبه‌های حرفه‌ای خود با فلاسفه بزرگ دهه ۱۹۷۰ و ۱۹۸۰ شهره است. مصاحبه‌های مگی که به تهیه‌کنندگی شبکه بی‌بی‌سی بوده در چند دهه گذشته مورد استقبال بینندگان مختلف در سرتاسر جهان قرار گرفته است. «فلسفه امروز بریتانیا»، «مردان اندیشه» و «فلاسفه بزرگ» از جمله برنامه‌های پرمخاطب او در این دو دهه است. مگی از اوایل دهه ۱۹۷۰ برنامه رادیویی «فلسفه امروز بریتانیا» را در بی‌بی‌سی آغاز کرد. برنامه تلویزیونی «مردان اندیشه» را در سال ۱۹۷۸ شروع کرد. او در این برنامه با شماری از فیلسوفان از جمله آیزایا برلین، هربرت مارکوزه، ویلیام برت، ا.ج. ایر، برنارد ویلیامز، کواین، جان سرل، نوام چامسکی و شماری دیگر مصاحبه کرد. او در این گفت‌وگوها تلاش می‌کند موضوعات پیچیده فلسفی و نظرات انتزاعی فیلسوفان عصر خود را به زبانی ساده و قابل فهم برای عامه مردم بازگو کند. مگی مدتی بعد گفت‌وگوهای خود در این برنامه را همراه با تغییراتی به صورت کتاب «مردان اندیشه: پدیدآورندگان فلسفه معاصر» منتشر کرد.

او در پیشگفتار کتاب می‌گوید: «گرچه این کتاب صرفا صورت مذاکرات برنامه‌های تلویزیونی نیست و قصد هم این نبوده که چنین باشد، جز به علت آن برنامه‌ها هرگز پای به عرصه هستی نمی‌گذاشت. روزنامه تایمز ژانویه ۱۹۷۸ نوشت: «در هیچ شبکه عمومی تلویزیون تاکنون چیزی اینچنین جدی و پردامنه وجود نداشته است». هنوز چند روز بیشتر از پخش برنامه‌ها نگذشته بود که نامه‌هایی از بینندگان به دستم رسید حاوی عباراتی از این قبیل که: «این برنامه ایمان مرا به تلویزیون تجدید کرد». و این جویبار کوچک نامه‌ها در روزهای آخر هفته به سیل مبدل شد». (ص ۲۰)

این کتاب شامل ۱۵ گفت‌وگو با نامدارترین چهره‌های فلسفی معاصر است. از جمله او در باب فلسفه مارکس با چارلز تیلور، در باب مکتب فرانکفورت با هربرت مارکوزه، در باب فلسفه زبان با جان سرل، در باب فلسفه چامسکی با خود چامسکی، در باب فلسفه علم با هیلاری پاتنام، در باب فلسفه سیاسی با رانلد دورکین و در باب فلسفه و ادبیات با آیریس مرداک به گفت‌وشنود نشست. او گفت‌وگوها را با سوالات کاملا مقدماتی آغاز می‌کند و گام‌به‌گام بحث را به جلو می‌برد و بعد از هر بحث کوتاه به جمع‌بندی بحث می‌پردازد. در ابتدا از مفسران و فیلسوفان می‌خواهد تا راه ورود به جهان فیلسوف مورد بحث را نشان بدهند. مگی به محسنات قالب گفت‌وگو در آموزش فلسفه نظر داشت و نحوه ارائه مطالب در این کتاب یادآور «گفت‌وگو»های افلاطون است و به خواننده امکان می‌دهد تا با فلسفه در شکل زنده و جدلی آن آشنا شود. گفت‌وگوی اول با آیزایا برلین درباره این پرسش بنیادین است که «فلسفه چیست؟» و به دنبال آن مکاتب متنوع و متفاوت مارکسیسم و اگزیستانسیالیسم و فلسفه تحلیلی و پوزیتیویسم منطقی و فلسفه زبان و ... بررسی می‌شوند، و فیلسوفان سرشناس و متخصص در هر حوزه، درباره نکات مهم و اصلی فلسفه خویش بحث می‌کنند. برخی از شاخه‌های فلسفی مانند فلسفه اخلاق، فلسفه سیاسی، فلسفه علم، فلسفه زبان و نسبت میان فلسفه و ادبیات نیز در کتاب مطرح می‌شود.

کتاب «مردان اندیشه» بیشتر به نحو موضوعی مرتب شده است و به موضوعات و مکتب‌های مهم فلسفی در قرن بیستم می‌پردازد. این کتاب، خواننده را با بسیاری از جریان‌های عمده فلسفه در قرن بیستم آشنا می‌کند ولی چنانکه مگی خود در پیشگفتار می‌گوید، جامع همه آنها نیست. مثلا از الهیات معاصر یا هرمنوتیک یا ایده‌آلیسم ایتالیا یا ساختارگرایان فرانسوی یا پست‌مدرنیسم یا فمینیسم سخنی به میان نیامده است. ولی مهم‌ترین بنیادهای اندیشه فلسفی معاصر روشن شده است. فولادوند در یادداشت ابتدای کتاب می‌گوید چون شایسته ندیده که هیچ اشاره‌ای به اهم مباحث مذکور صورت نگیرد، و برای اینکه مقایسه‌ای عمومی به عمل آمده باشد میان کارهایی که فیلسوفان معاصر در دو جهان فلسفی آمریکا و انگلستان، از یک‌سو، و بقیه اروپا، از سوی دیگر، بدان‌ها اشتغال دارند، فصلی از یکی دیگر از کتاب‌های براین مگی («فلسفه امروز در بریتانیا») زیر عنوان «نظری عمومی به فلسفه در غرب» ترجمه و به این کتاب الحاق شده تا بلکه آن کمبود تا حدی برطرف شده باشد.

فلاسفه بزرگ

چرا از بیش از دو هزار سال پیش تاکنون، نام افلاطون و ارسطو در هر خانواده‌ای شنیده می‌شده است؟ همین سوال را می‌توان درباره بعضی از فلاسفه روزگاران اخیر نیز مطرح کرد. بدیهی است کارهای این فیلسوفان بخشی از بنیاد فرهنگ و تمدن غرب بوده است. کتاب «فلاسفه بزرگ: آشنایی با فلسفه غرب» تلاش می‌کند تاریخ فلسفه را از ابتدا تا امروز توضیح دهد. فولادوند در مقدمه خود اشاره می‌کند که صدها تاریخ فلسفه با دامنه‌های گوناگون و از زوایای مختلف به بسیاری از زبان‌ها وجود دارد که فقط چند مجلد انگشت‌شمار از آنها به فارسی ترجمه شده است. اما آنچه این کتاب را ممتاز می‌کند و او را به ترجمه آن برانگیخته کیفیت ارائه مطالب است. براین مگی درباره هر فیلسوف با یکی از فیلسوفان معاصر صحبت می‌کند که در جامعه علمی و دانشگاهی غرب متخصص موضوع بحث شناخته شده است. بنابراین، مطلب از دو نظر جالب توجه است، هم فیلسوفی که بحث درباره اوست و هم کسی که راجع به او سخن می‌گوید. مثلا ما نه‌تنها می‌خواهیم بدانیم که دکارت و هیوم و کانت و شوپنهاور و راسل و ویتگنشتاین چه اندیشیده‌اند و به چه جهت چنین نامی در جهان دارند، بلکه کنجکاو می‌شویم که چهره‌های سرشناس در فلسفه معاصر همچون برنارد ویلیامز و جان پاسمور و وارناک و کاپلستن و ایر و سرل چه درباره آنان می‌گویند. سهم خود مگی هم بسیاری اوقات کمتر از مصاحبه‌شوندگان نیست و بسیاری نکته‌های پیچیده با توضیحات و گاهی ایرادهای او بهتر برای خواننده روشن می‌شود.

این کتاب نیز متن برنامه تلویزیونی بی‌بی‌سی است. حدود ده سال پس از مجموعه «مردان اندیشه» یعنی در سال ۱۹۸۷ مگی در مجموعه تلویزیونی «فلاسفه بزرگ»، به روایت تاریخ فلسفه از افلاطون تا ویتگنشتاین در قالب گفت‌وگو با فیلسوفان دیگر پرداخت.

اگر «مردان اندیشه» بر اساس موضوع طراحی شده، کتاب فلاسفه بزرگ بر طبق توالی زمانی آرایش یافته و با حفظ ترتیب تاریخی مرسوم در تاریخ فلسفه از فلاسفه یونان آغاز می‌شود و به فلسفه قرن بیستم می‌رسد. افلاطون، ارسطو، فلسفه قرون وسطی، عقل‌گرایان و تجربه‌گرایان (دکارت، اسپینوزا، لایب‌نیتس، لاک، بارکلی و هیوم)، کانت، هگل، مارکس، شوپنهاور، نیچه، هوسرل و هایدگر و فلسفه جدید اصالت وجود، فلسفه پراگماتیسم، منطق جدید و فرگه و راسل و ویتگنشتاین در قالب دیالوگ فلسفی جذاب و درعین‌حال نقادانه مگی و فلاسفه معاصر به مخاطب معرفی می‌شوند. در پیشگفتار کوتاهی که مگی بر کتاب نوشته می‌خوانیم: «خود شما اگر قرار بود در دانشگاه فلسفه بخوانید، مسلما می‌دیدید که اساس برنامه درسی مساله ماهیت و دامنه و حدود شناخت انسانی است، یعنی آنچه به اعتبار واژه یونانی epistemé [شناخت یا معرفت] امروز epistemology [شناخت‌شناسی یا بحث معرفت] نامیده می‌شود. در طول بخش اعظم تاریخ فلسفه -و به‌هرحال در سده‌های اخیر- این موضوع بیش از هر چیز خاطر فیلسوفان را به خود مشغول داشته است و به این جهت، در برنامه درسی دانشگاه‌ها و در این کتاب نیز در صدر مسائل جای دارد. اما شاخه‌های فرعی فلسفه نیز ممکن است بسیار جذاب باشند. به نظر بعضی از مردم، اخلاق و فلسفه سیاسی از همه جالب‌تر است، ولی زیباشناسی، و منطق و فلسفه زبان و فلسفه ذهن و فلسفه علم و فلسفه ادیان و بسیاری شعبه‌های دیگر نیز هست. درباره پاره‌ای از اینها در این کتاب به اجمال صحبت شده است، اما بالطبع امکان نداشته که در چنین فرصت محدودی کماهوحقه راجع به همه بحث شود. بنابراین، برای اینکه وضوح مطلب از دست نرود، کوشش من این بوده که از تعقیب سیر تکاملی موضوع منحرف نشوم و همان مسیر را تا پایان ادامه دهم و فقط هنگامی به جنبه‌های فرعی توجه کنم که از توجه به آنها گریزی نباشد» (ص ۱۶). مگی تصریح می‌کند که مطالب کتاب عینا همان متن برنامه‌ها نیست و توسط خود وی و مصاحبه‌شوندگان به صورت اساسی ویرایش شده است.

فولادوند در مقدمه‌ای که بر کتاب نوشته امتیاز این کتاب را آشناشدن خواننده با آخرین تحولات در برداشت‌های فلسفی معاصر و در واقع با موج تازه‌ای از اندیشه‌های بدیع در فلسفه می‌داند: «مثلا درباره ارسطو تاکنون کتابخانه‌ها مطلب نوشته شده است و مفسران آثار او در میان حکمای قدیم و جدید خود ما نیز کم نبوده‌اند (و بسا گمان داشته‌اند و هنوز دارند که برداشت‌شان از نظریات معلم اول آخرین کلام در این زمینه است) اما وقتی خواننده گفت‌وشنود مگی را با یکی از افراد نسل جوان استادان سرشناس فلسفه در این کتاب می‌خواند، اگر بی‌غرض به مطلب بنگرد، باز به نکته‌های تازه و آموزنده برمی‌خورد. یا در بحث از ویتگنشتاین، حتی اهل فن ممکن است چیزهایی در سخنان جان سرل بیابند که تاکنون فکر نکرده‌اند» (ص ۷).

فلسفه نوین بریتانیا

مگی در سال‌های ۱۹۷۰ و ۱۹۷۱ میلادی در رادیوی بی‌بی‌سی به اجرای برنامه‌ای با عنوان «فلسفه مدرن بریتانیا» پرداخت. در این برنامه رادیویی او با برخی از فیلسوفان برجسته بریتانیایی و آمریکایی گفت‌وگو کرد. بخشی از این مصاحبه‌ها همان موقع در کتابی با عنوان «فلسفه مدرن بریتانیا» از سوی انتشارات دانشگاه آکسفورد منتشر شد. این کتاب با عنوان «فلسفه نوین بریتانیا» به فارسی ترجمه شده است. کتاب مجموعه اطلاعاتی مفصل و جامع درباره فلسفه بریتانیایی در قرن بیستم است. هرچند نویسنده خود در مقدمه به این مسئله اشاره کرده است که این کتاب صرفا مقدمه‌ای قابل توجه بر فلسفه معاصر بریتانیاست و نه شرحی جامع. در این کتاب علاوه بر مرور سیر تاریخی فلسفه در بریتانیا، به قهرمانان آن همچون راسل، ویتگنشتاین، مور و آستین پرداخته می‌شود، همچنین پیوندهای این فلسفه با حوزه‌های دین، هنر، اخلاق و نظریه اجتماعی بررسی می‌شود. این کتاب دو مزیت دارد، از یک سو فیلسوفانی همچون استراوسون و رایل که در خارج از جهان انگلیسی‌زبان چندان شناخته‌شده نیستند بررسی می‌شوند و از سوی دیگر همنشینی‌های فلسفه اخیر بریتانیا و اروپای قاره‌ای و نسبت این دو با یکدیگر نیز ارزیابی می‌شود. فلسفه نوین بریتانیا اشاره به فلسفه‌ای دارد که راسل و مور با اعراض از ایده‌آلیسم آلمانی بنیان گذاشتند، سنتی که امروز به فلسفه تحلیلی مشهور است. کتاب از ۱۲ گفت‌وگو تشکیل شده است که هشت مصاحبه آن درباره نظریه‌پردازان صاحب‌نام سنت تحلیلی از جمله راسل، ویتگنشتاین، پوپر، مور، آستین، ایر، استراسون و رایل و چهار مصاحبه دیگر درباره نسبت فلسفه با دین، هنر، اخلاق و نظریه اجتماعی است.

گفت‌وگوی اول با استوارت همپشر و گفت‌وگوی هشتم با پوپر، استراسون و وارناک است که بحث نسبتا مفصلی است درباره راسل. در واقع همان‌طور که در این گفت‌وگوها هم مطرح می‌شود تقریبا تمام مسائل مهم سنت تحلیلی با راسل آغاز می‌شود به‌گونه‌ای که در تمام صورت‌بندی‌های مهم مسائل فلسفه تحلیلی حضور راسل قابل لمس است. در گفت‌وگوی دوم مگی با دیوید پیرس در خصوص چیستی و نسبت دو جهت‌گیری ویتگنشتاین و همچنین پیامدهای هرکدام به بحث و گفت‌وگو نشسته است. ایر، پوپر، رایل و استراسون به ترتیب در فصل‌های سوم، چهارم، ششم و هفتم در مورد خودشان صحبت می‌کنند. این از معدود دفعاتی است که فیلسوفی مقابل براین مگی می‌نشیند و فرصت دارد که از خود بگوید. فصل پنجم شرحی است که جفری وارناک از مور و آستین ارائه می‌دهد. مور کسی است که به همراه راسل در شکل‌گیری سنت تحلیلی سهمی اساسی داشت. فلسفه‌های دین، اخلاق، نظریه اجتماعی و هنر موضوعاتی است که در گفت‌وگوهای نهم تا دوازدهم به آنها پرداخته شده است. بحث پایانی کتاب «فلسفه نوین بریتانیا» درباره موضوع نسبت سنت تحلیلی با دیگر مکاتب فلسفی معاصر و جایگاه آن در عصر حاضر است که در آن مونته فیوره طرف گفت‌وگوی مگی است. این کتاب مقدمه‌ای جامع و فراگیر به علاقه‌مندان فلسفه تحلیلی ارائه می‌کند.

مگی در دهه‌های ۷۰ و ۸۰ چیزی را به تلویزیون آورد که تا پیش از آن کمتر کسی تصورش را می‌کرد؛ اینکه دو مرد میانسال (و گاهی هم یک زن) روی مبلی در یک پس‌زمینه خاکستری روبه‌روی هم بنشینند و حدود یک ساعت درباره ارسطو، فلسفه قرون وسطی، ماهیت زبان یا مکتب فرانکفورت حرف بزنند. او کوشید نشان دهد عقاید و اندیشه‌ها هم می‌توانند در تلویزیون همان‌قدر مفرح باشند که تصاویر.

مرور

شوپنهاور: پیش‌زمینه‌ها و تأثیرات

• براین مگی دو کتاب درباره شوپنهاور تألیف کرد. نخست در ۱۹۸۳ کتاب «فلسفه شوپنهاور» را نوشت که مطالعه‌ای جامع درباره شوپنهاور بود و مهم‌ترین کتاب درباره این فیلسوف آلمانی در زبان انگلیسی لقب گرفت و افتخارات خوبی برای مگی به همراه داشت. او از این اثر خود بیش از آثار دیگرش راضی بود. دومی «فهم نادرست از شوپنهاور» بود که در سال ۱۹۹۰ آن را منتشر کرد. «فلسفه شوپنهاور» در سال ۱۳۹۳ با ترجمه رضا ولی‌یاری به فارسی منتشر شد. اینکه چرا فلسفه شوپنهاور حائز اهمیت است، دلایل غیرمعمولی دارد. اخلاق او برخلاف اخلاق کانت که مبتنی بر عقل است، بر شفقت و دلسوزی بنا شده است. نظام فلسفی شوپنهاور در تداوم نظام کانتی است؛ ولی نقطه ثقل نقد آن در جای دیگری قرار دارد. کانت در سنجش نیروی شناخت آدمی به این نتیجه رسیده بود که ذهن شناسنده هرگز اشیا را آن‌گونه که واقعا در خود یا به طور فی‌نفسه و مستقل از شرایط شناخت ما وجود دارند، درک نمی‌کند. شوپنهاور مضمون «شیء فی‌نفسه» کانت را معین می‌کند. برای شوپنهاور نیز مانند کانت جهان حسی چیزی جز پدیدار نیست؛ به‌همین‌دلیل شوپنهاور مهم‌ترین اثر فلسفی خود را با این جمله آغاز می‌کند: «جهان تصور من است». از میان فلاسفه غرب او یگانه فیلسوفی است که آیین بودایی را حقیقتا به حساب می‌آورد و درعین‌حال اهمیت کاملی برای علم قائل می‌شود. جدا از حوزه فلسفه، اندیشه او در روان‌شناسی و هنرهای زیبا نیز تأثیر بسزایی داشته است. شوپنهاور گذشته از اینکه نخستین و بیشترین تأثیر فلسفی را بر نیچه و ویتگنشتاین داشته، به همان میزان بر فروید و یونگ و در پدیدآمدن آثار هنرمندان خلاق از واگنر تا تالستوی مؤثر بوده است. کتاب حاضر نگاهی نو به فلسفه اوست؛ به‌ویژه شامل مباحث مفصلی درباره تأثیر او بر ویتگنشتاین و واگنر می‌شود. در بخشی از مقدمه مگی بر کتاب می‌خوانیم: «نظر به اینکه هرچقدر سعی کنیم یک دستگاه فکری با اجزای درون‌متنی متعدد را با عباراتی واجد اعتبار شرح دهیم، باز نمی‌توانیم از آوردن گزاره‌هایی اجتناب کنیم که هنوز توجیه کافی برای مطرح‌شدن نیافته‌اند؛ من سعی کرده‌ام با تفکیک پیش‌فرض‌هایم از دستگاه شوپنهاور، این دشواری را به حداقل برسانم. فصل‌های ابتدایی کتاب، حاوی عباراتی است که اثبات کامل آنها با اصطلاحات خود شوپنهاور، در همان ابتدا ممکن نبوده و این کار در ادامه میسر می‌شود و از این لحاظ تنها می‌توانم از خواننده تقاضای شکیبایی داشته

فلسفه شوپنهاور

براین مگی

ترجمه: رضا ولی‌یاری

ناشر: مرکز

چاپ اول: ۱۳۹۳

باشم. کتاب حاضر به انگلیسی نوشته شده است و چون بیشتر مردم در ممالک انگلیسی‌زبان قادر به خواندن متون آلمانی نیستند، ارجاعات من به تألیفات شوپنهاور نیز به ترجمه‌های انگلیسی این آثار است». مگی این کتاب را برای فهم عامه مردم از فلسفه شوپنهاور به زبان ساده در دو بخش و ۲۰ فصل نوشته است. عناوین فصل‌های بخش نخست کتاب به ترتیب عبارت‌اند از: «زندگی شوپنهاور به‌مثابه پیش‌زمینه کار او»، «اهداف تبیین»، «سنت بزرگ»، «استدلال‌های بیشتر برای ایدئالیسم استعلایی»، «اعیان و اذهان»، «کالبدها و اراده‌ها»، «جهان همچون اراده»، «گل هستی»، «متافیزیک شخص»، «برخی انتقادات و مسائل» و «متعلقات و ملحقات». عناوین فصل‌های بخش دوم کتاب نیز به این شرح است: «شوپنهاور و ایدئالیست‌ها»، «تأثیر شوپنهاور بر ویتگنشتاین»، «یادداشتی درباره شوپنهاور و آیین بودایی»، «شوپنهاور و واگنر»، «تأثیر شوپنهاور بر نویسندگان خلاق»، «گمانی درباره دیلن تامس»، «شهرت شوپنهاور در بستر تاریخی متغیرش» و «سوءفهم شوپنهاور». مترجم در مقدمه خود اشاره کرده است که کتاب «فلسفه شوپنهاور» مهم‌ترین و مفصل‌ترین کتاب نوشته‌شده به زبان انگلیسی درباره فلسفه شوپنهاور است و مطالعه آن برای خوانندگان و علاقه‌مندان فارسی‌زبان بسیار سودمند خواهد بود؛ چرا که بینش‌های بسیار روشن و سرنوشت‌سازی را درباره ریشه‌های کانتی و پیشاکانتی فلسفه شوپنهاوری در کسانی که به تعبیر خود شوپنهاور با آن همدل هستند، موجب می‌شود. کتاب «فلسفه شوپنهاور» دو بخش کلی دارد. بخش اول کتاب مربوط به خود فلسفه شوپنهاور و پیش‌زمینه‌های فکری اوست. مگی در این بخش به موشکافی پیش‌زمینه‌های فکری فلسفه شوپنهاور در یونان باستان و سنت تجربی انگلستان و ایدئالیسم آلمانی و همچنین بررسی و تشریح «جهان همچون اراده و تصور» پرداخته است. در بخش دوم دامنه تأثیرات فلسفه شوپنهاور در میان متفکران و نویسندگان و هنرمندان پس از او بررسی شده و همچنین به رابطه شوپنهاور با برجسته‌ترین آنها به‌ویژه واگنر، نیچه و ویتگنشتاین پرداخته است. مگی تأکید دارد که تأثیر شوپنهاور بر اندیشمندان پس از او، ازجمله ویتگنشتاین و فروید، نادیده گرفته شده است. او در این کتاب تمام مسائل فلسفه شوپنهاور را با همه زمینه‌های تاریخی آن بررسی کرده است. دقت نظر او این کتاب را نیز مانند دیگر آثارش اثری درخورتوجه کرده است.